

DISPUTATIO QUINTA.

De potentis sensitivis in particulari.

Post traditam intelligentiam de potentia sensitiva in communi, ad speciales potentias nunc descendimus; quia ut innuimus praeced. disput. quæst. 2. prima sui divisione hæc potentia dividitur in sensitivam, appetitivam, & locomotivam; sensitiva vero in internam, & externam; primo de externis agemus, quia priores sunt in operando; præxiuntur enim internis sensibus, deinde de internis, postea de appetitiva potentia, ac eius passionibus, eo quia appetitus cognitionem præsupponit objecti proprii, & consequenter posterior est in operando ipsa cognitiva potentia, & tandem de potentia loco motiva, quæ est appetitiva subordinata, & ultima in operando, ut videbimus.

QUÆSTIO PRIMA.

Numerus, & perfectio externorum sensuum assignatur.

Dividuntur sensus exteriores ab internis, eorum sensus interiores intra cranium, & in cerebro exercent proprias functiones; nec habent organa, sive instrumenta extrinsecus posita, sicut exteriores, quorum organa omnia sunt extracerebrum, sed à cerebro dependunt, ut videbimus.

Quinque autem esse sensus corporis externos omnium tum Philosophorum, tum Theologorum concordat auctoritas (uno excepto Scaligero, qui titillationem venerat pro sexto sensu distincto ab aliis addit exerc. 286. sect. 3. & 297. sect. 4.) scilicet visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum; huius numeri rationem assignavit Arist. in 2. de An. ad text. 128. ut vidimus in expositione textus. Aliam sufficientiam attulit Doctor in lib. de An. quæst. 6. & primo supponit, quod omnis cognitiva potentia elicit propriam operationem per quamdam assimilationem proprio objecto, quod non potest præstare, nisi immutetur ab illo per receptionem speciei, & à diversis objectis diversæ speciei imprimuntur per diversas immutationes in organo factas; duplex est autem immutatio in genere, alia naturalis, quæ forma recipitur in passivo secundum esse reale simile formæ in agente existenti; alia intentionalis, seu animalis, quæ forma recipitur non secundum esse reale, nec secundum conditiones, quas habet à parte rei, sed intentionale, quæ scilicet speciei formæ recipitur in organo, quæ potentia potens est sensationem elicere. Hoc supposito probat Doctor numerum quinarium sensuum externorum ex diversitate immutationis organi ab objecto; quia aliquando sensus immutatur intentionaliter tantum, aliquando vero etiam naturaliter; si primum, sic est visus, qui solum speciei recipit ab objecto nec aliqua naturalis mutatio intervenit in visione; si secundum vel hæc immutatio naturalis ex parte obiecti, vel ex parte organi; si primum, aut fit mediante motu locali, & sic est auditus, qui fit a motu multiplicante se per aerem usque ad auditum per sonum localem; aut fit per motum alterationis, & est olfactus, odor enim evaporat ab objecto mediante calefactione, unde in hyeme vix odoratur corpus odorabile; si vero immutatio est ex parte organisi, vel fit per eandem qualitatem sensibilem, & sic est tactus, qui v. gr. ab eodem calore, & naturaliter, & intentionaliter immutatur, vel fit per aliam, & sic est gustus, qui naturaliter immutatur, vel fit secundum motum quantitatis non fit peculiaris mutatio, quia quantitas est sensibile commune, ideoque non requirit proprium sensum. Cùm igitur omne objectum sensibile quocumque modo fit immutativum organi sensitivi, sequitur, quinque erunt exteriores sensus.

2. Verum hæc ratio, sicut & illæ, quas adducit Aristot. in text. non sunt demonstrativæ, ita ut ostendant non posse simpliciter dari alios sensus externos, ut optimè advertunt Doctores, quia nulla apparet repugnantia, quod alii sensus dari possint, de potentia Dei absoluta alterius rationis ab illis, & immutabiles ab aliis qualitatibus sensibilibus, aliisque modis ab illis diversis, quæ à potentia Dei est infinita, & speciei rerum possibili sunt finitæ; theoreticè infinitæ tam in numero, quàm in perfectione; solum ergo sunt probabiles rationes. Et certè evidentius sequit offendit hic numerus, quàm ab experientia, quia scilicet quocumque sensus reperitur saltem in perfectis animalibus, & sunt speciei inter se distincti, cum habeant diversæ omnino adæquatæ objecta, diversèque eliciant actus, à quibus habent specificari potentia; nec alios sensus ab illis experimur, ergo de factis solum quocumque externi sensus dantur nec plures, nec pauciores. Tum quia omne sensibile, vel est visibile, vel audibile, vel odorabile, vel gustabile, vel tangibile.

3. Contra arguitur primum, quod sit pauciores; Tum quia inferius non distinguitur à superiori, nec ponit numerum cum eo, sensus gustus est inferior ad sensum tactus, imò est quidam tactus ex 2. de An. text. 101. & 2. de part. anim. cap. 3. ergo, &c. Tum 2. unus est intellectus erga omne intelligibile, unus sensus communis erga omnem sensibile, unica potentia mo-

tiva in omnibus membris; ergo unus sensus externus. Tum 3. unica est sensitiva virtus in cerebro residens, quæ postea in organisi diversos efficit actus, ergo unica potentia sensitiva externa; prob. conseq. quia cerebrum est principale instrumentum sensationem externarum; nam est oculis interius, & sanus existat, si nervus opticus est lesus, impeditur visus, quia nequeunt speciei visibiles ad cerebrum permeare, signum evidens, omnes sensationes fieri in cerebro.

Rep. ad primum, gustum, ut suo loco dicemus, esse quodam modo tactum, non formaliter, sed materialiter, quatenus sapor, quod est objectum formale gustus, est quædam qualitas secunda à primis qualitatibus proveniens, quæ sunt dispersa in formale tactus. Ad 2. neg. paritas, quia quæ sunt dispersa in inferioribus, sunt in superioribus unita, & maxime quia sensus externi requirunt organa speciei diversæ ut possint diversas speciei objectorum recipere, determinatèque exigunt dispositiones, ut notat Doctor 2. d. 3. q. 8. ad 3. non fit intellectus, & sensus communis; potentia vero motiva est eadem in omnibus membris, unumque operandi modum habet. Ad 3. neg. assumptum, quia ut ex dicendis patebit, diversa sunt organa, & sensoria externa à cerebro distincta, si cerebrum haberet immediatum instrumentum sensus, in ipso solum fierent sensationes extracerebrales, aut saltem, quo magis membris distarent à cerebro, eo imperèntur fierent sensationes, quos est falsum, quia tactus scilicet elicitur in extremitatibus digitorum; quare ad argum. dicimus maxime visum in extremitatibus digitorum; quare ad argum. dicimus in casu visum impediri, quia ad sensationem exiguntur spiritus animales, qui à cerebro per nervos derivant, & hæc est fluxio impediuntur propter lesionem nervi optici. Neque dicas saltem ante lesionem erant in nervis alii spiritus, quæ poterat per illos exerceri sensatio. Non valent, quia spiritus facile effluunt, & exhalant, ideoque exigitur perennis quidam fluxus, & refluxus spirituum est cerebro.

4. Secundò argum. quod sint plura, quantitas, figura, &c. sunt per se sensibilia, ergo debent habere proprios, & peculiare sensus, pater conseq. quia magis differt magnitudo à colore, quàm sonus ab eodem, sonus enim, & color sunt eisdem prædicamenti, at color, & magnitudo differunt prædicamento, ergo si sonus, & color petunt diversos sensus, multò magis magnitudo, & color. Tum 3. unus sensus est tantum unus contrarietatis, sensus tactus est plurium contrarietatum, ex 2. de Anim. 106. quia quatuor sunt primæ contrarietates, ergo tactus non est unus, sed multiplex. Tum 3. dari debet quædam potentia sensitiva externa, quæ animadvertat objecta singularium sensuum, nam sepe ex inadvertentia non elicitur sensationes, quævis sensus sint informati speciebus, & hæc advertentia est distincta ab actibus horum quinque sensuum, quia præcedit, ergo lex potentie externæ. Tum 4. fames, sitis, dolor, voluptas, & similia sentiuntur, sed id non fit per aliquem sensum ex enumeratis. Tum 5. delectatio, seu titillatio venerat licet sequatur ad sensum tactus, est tamen diversæ habet organa propria, & in parte corporis determinata fit, ergo sicut gustus est sensus distinctus, licet præsupponat tactum, eo quia non est in toto corpore, sed in parte certa, & habet delectationem distinctam, idem de titillatione dicendum; hinc ait Scaliger gustum esse instrumentum à natura ad conservationem individui, titillationem ad conservationem speciei.

Rep. ad 1. ex Scot. cit. magnitudinem & colorem licet in esse rei magis differant, quàm color, & sonus, at tamen in esse sensibili, & objectivo magis conveniunt, quia quantitas est sensibile commune, sonus est sensibile proprium. Ad 2. ait idem primas qualitates in esse sensibili convenire in quodam genere innominato, quod potest vocari tangibilis qualitas, sicut omnes colores conveniunt in hoc genere visibilibus qualitatibus in esse sensibili, de quo suo loco. Ad 3. dicimus advertentiam potentie ipsammet tendentiam potentie in objectum, per elicitio nem actus sensationis, quæ aliquando impediunt, quia potentia est circa aliud objectum vehementer applicata. Ad 4. illa omnia, si sumuntur pro actu sensitivi appetitus, non sentiuntur per se sensu externum, si sumuntur materialiter, sic percipiuntur saltem sensu tactus; nam sic famem dicit compressione stomachi provenientem ex eo, quod venæ vacuæ alimentum à stomacho attrahere conantur; dolor supponit læsionem corporis, quæ vel est separatio partium perfectiorum, aut contractio, aut dilataio, quæ fit, aut frigore, vel calore, compressione, vel disjunctione partium, tristitia supponit

ponit contractionem cordis; voluptas eiusdem dilataionem, & ratione horum eadem dicuntur à sensibus externis percipi. Ad 5. neg. paritas, sicut in sensu gustus adest nova delectatio proveniens ex sensatione aliorum qualitatum à tangibilibus, scilicet à sapore, ideoque est sensus distinctus à tactu, à delectatio venerat non provenit, nisi ex sensatione qualitatum tangibilium, & licet sit in determinata parte corporis, hoc provenit, quia ibi maxime viget sensus tactus propter multitudinem venularum, & nervorum, ac propter optimam temperiem materie transeuntis leniter ablandientis, maxime aptæ ad sensationem tactus præcipue propter calorem, cuius est dilatare cor, accedit etiam visus imaginativæ, quæ magnam habet partem in operationibus animalium, vide quæst. 10.

6. Quod nobilitatem, & perfectionem horum sensuum sunt, qui auditum præferunt, alii tamen, communiter visus præ cæteris commendatur; Auditus quidem est utilis interdu, & noctu, vigilantibus, & dormientibus, nam dormientes sono perterriti possunt se tueri, facit quoque hominem animal sociale, licet enim in narratione, & auditione societas, & maxime ad acquirendas scientias intersit, quicque enim nostrum doctore indiget, ut plenius habeat cognitionem rerum omnium, imò sine auditu non posset homo Deum ipsum cognoscere, eiusque divinam Legem apprehendere, similis bestis omnino evadit, unde Arist. de sensu, & sensib. c. 1. in fine ait, *Quare à nativitate privatorum utroque sensu (scilicet visus, & auditus) prudentissimi sunt cæci mortui, & surdi.* Tactus est nobilis propter suam communitatem, omni enim animali convenit, nam nullum animal fine eo existere potest ex 3. de An. 62. bonum autem quo communis, eo præstantius. Nec gustus caret propria utilitate, maxime enim intersit ad conservationem corporis. Olfactus inter omnes sensus minimam habet necessitatem, & minimam utilitatem conferit, quia odores non sunt necessarii ad vitam tuendam, imò quia multo plures sunt fædidi odores, quàm optimi, sequitur ex olfactu hominem maiorem percipere tristitiam, quàm oblectationem. Utilitas, necessitas visus, & perfectio ex multis capitibus oritur, nam est objecti nobilitatis, & universalioris, sicut est lux, & color, lux enim convenit etiam celestibus corporibus, elique inter omnia alia sensibilia qualitate simplicior, purior, & immaterialior. Adhuc in super videndi est certior quolibet alio actu sensibili cæteris paribus, unde objecta visus fortius moventphantasiam, & intellectum, ut patet in somniantibus, qui magis somniant de rebus visis, quàm de aliis perceptis ab aliis sensibus; tum quia potest duo contraria simul distinctè cognoscere, quod alii sensibus non competit, vel saltem non ita perfectè, quia vel sensatio unus impedit alterius sensationem, vel si ambo contraria percipiuntur, hoc fit indistinctè, & confusè. Possunt etiam per visum cognoscere magnitudinem cuiuscumque molis, quod nequit fieri aliis sensibus, & tandem organum visus est nobilioris complexionis cæteris sensibus.

7. Pro resolutione tamen distinguendum est de perfectione, ut fecimus disp. de Cælo n. 5. dum comparavimus elementa inter se quoad perfectionem, videlicet, quod si attendamus nobilitatem penes maiorem, vel minorem utilitatem, sic sensus gustus, & tactus sunt cæteris præferendi, quia gustus, & tactus sunt simpliciter necessarii ad conservationem animalis, quod potest sine aliis sensibus vivere, non tamen sine illis; unde vocari solent sensus necessarii, cæteri vero dicuntur sensus commoditatis, & ultimum locum tenent olfactus, ut diximus, at si nobilitatem consideretur in gradum effendi, quæ est vera acceptio, sic visus est alii præferendus, sequitur auditus, deinde olfactus, postea gustus, & ultimum tactus; ita communis cum Arist. in lib. de sensu, & sensib. cap. 1. probat hoc Doctor in lib. de An. q. 6. cit. eo quia perfectius immutatur visus, quàm alii sensus, scilicet autem minori mutatione, nam solum intentionaliter mutatur ab objecto; auditus, licet immutatur intentionaliter cum mutatione naturali, hæc tamen se tenet ex parte obiecti, & solum fit per motum localem, qui est primus motuum; post hunc sequitur olfactus, qui admittit in objecto maiorem mutationem naturalem, qualis est alteratio; gustus minor mutationem naturalem in se admittit, quàm tactus, ille vero à proprio objecto; ergo perfectiori autem operandi modo arguitur perfectio maior, vel minor potentie; accedunt rationes adductæ pro visu; hinc naturaliter magis diligimus visum, quàm quælibet alium sensum, ex quo deducit Arist. in proœm. met. maiorem illius perfectionem.

8. Dices, sensus auditus facit magis scire, quàm visus, cæci enim à nativitate, aliqua apprehendunt, imò & prudentissimi evadunt quandoque, quod nunquam experimur in surdis à nativitate, ut docet Arist. lib. de sensu, & sensib. c. 1. Tum 2. visu non tunc certioratur intellectus nostrus, nisi baculus in aqua representatur à visu fractus intellectus, à tactu vero integre ostenditur, & Leo Papa in ferm. Paschæ, prætulit tactum Thomæ visu eiusdem quod certitudinem cognitionis fidei. Tum 3. tactus est plurimum contrarietatum, visus est tantum unus contrarietatis. Tum 4. primæ qualitates sunt nobiliores secundis, & tamen sunt objecta tactus, secundæ vero sunt objecta aliorum sensuum, ergo si tactus habet nobilius objectum, erit perfectior. Tum 5. magis potest tactus destrui animal, ergo magis diligimus tactum, quàm visum, ergo tactus est perfectior.

9. Resp. ad 1. dupliciter possumus scire, vel per disciplinam, vel

per inventionem, secundo modo magis juvat visus, quàm auditus, primo modo magis confert auditus, non tamen per se, sed per accidens, scilicet non ratione proprii objecti sensibilibus ut sic, sed per accidens ratione alicuius convenientis objecti auditus; objectum enim auditus est sonus ut sic, cui accidit, quod significet internos animi conceptus, hæc namque significatio convenienti sono ex voluntate primi instituentis; ratione huiusmodi significatio juvat auditus ad acquirendas scientias, non quatenus sonus est; quare solum infert perfectionem utilitatis, non absolutam. Ad 2. assumptum est verum, si visus impeditur in visione, ut in exemplo baculi adducto, at cæteris paribus semper visus magis certificat intellectum; D. Leo intelligitur de objecto prius per visum cognitio, nam accedente deinde tactu, magis certificatur intellectus. Ad 3. patet ex dictis num. 5. Ad 4. non concludit de visu, qui ad lucem se extendit independentem à primis qualitatibus; nec etiam universaliter concludit de aliis, quicquid fit in esse rei, tamen in esse objectivo, & sensibili habet secundæ qualitates perfectiorem immutandi modum, quàm primæ, ut diximus. Ad 5. concludit solum maiorem perfectionem necessitatis, non absolutam; quod concedimus.

QUÆSTIO II.

De sensu visus.

Avisu incipimus, ut à principaliori, de quo videbimus primo, quid nam sit illud, quod ex parte corporis concurrat ad constituendam visum potentiam totalem, & completam, quod organum, seu sensorium appellari solet, deinde objectum ipsius explicabimus, & tandem modum, quod fit visio, ex quibus innotebit potentia visiva partialis ex parte anime; loquemur autem præcipue de sensorio, & organo humani corporis, utpote nobilioribus.

ARTICULUS I.

De organo, & subiecto visus, quibusque conveniat.

Organum, seu instrumentum, quo potentia visiva animalica utitur ad visionem elicendam, est oculus, cuius figuram, situm, fabricam, & temperamentum breviter explicabimus, deinde in qua determinata parte resideat visiva potentia, & tandem quibus conveniat animalibus.

Oculi figura maxime accedit ad sphericam, hæc enim figura in se est perfectissima, & oculo convenientissima, nam sic facile moveri potest in omnem partem; tum quia, ut inquit Peripetivus, nisi oculus esset rotundus, non posset percipere, nisi obiectum sibi æquale, & quidem directè oppositum, nam visio, ajunt, fit per lineas rectas ab objecto perpendiculariter cadentes in oculum, quarum concursus fit in centro oculi, unde si oculus esset planus, non posset ab objecto majori duci ad oculum plures linee perpendiculariter cadentes in oculum, quia cum linee perpendiculariter cadentes in planum sint parallelæ, non possunt à se magis esse separatae, quàm in oculo, & nunquam occurrerent in centro oculi.

11. Situs oculorum est convenientissimus, scilicet in supra corporis parte, & tanquam in specula, ut inde animal mala toti corpori imminetia prospiciat, & præcavere possit, & pariter bona etiam deprehendere, & sectari, qua de re vide plura apud Comibr. 2. de An. c. 7. q. 6. & in probl. de sensibus sect. 1. non tamen collocatur oculi in vertice, sed paulo dimissus, idque ea parte, ad quam fit motus (licet quædam animalia ut cancri in vertice retineant, at tamen habent tunicam validam, qua facilius ab offensis sese tuerunt) tum quia si essent in vertice, forent inutilis, & non nisi Cæelum contemplari possent; parum tui essent ab injuriis pluviarum, pulverum, ut similia; at vero eo loco rectè manuant, latent intra cavitatem ossæ, & fronte, naso, ac genis prominentibus, quasi vallis, ac propugnaculis circumdantur; præterea supernè progreduntur à supercilis, quæ sudorem à fronte defluentem imbibunt, ne sua acrimonia oculum lædant, denique palpebris tanquam veste teguntur, quarum extremitates quibusdam pilis instructæ tanquam flabellis continuò ab li, geminoseque tribuit natura, in duplici vero loco sunt collocati oculi, geminoseque tribuit natura, quæ ea est utilitas visus, atque necessitas, ut eo egre carere animus possit, atque ideo geminos concessit natura, ut si unus deficiat oculus, supersit alter; & ut faciliè possint omnia intueri.

12. Ad fabricam, & structuram oculi concurrunt tres humores, quinque tunicæ, sex, vel septem musculi, & duo nervi, quæ omnia sic sunt disposita: Primò in centro oculi est humor crystallinus, sic dictus, quod pelluciditate sua crystallinum refert, non tamen duritie. Secundò, est exigua tunica undique complexens illum humorem crystallinum, seu glaciale, quæ ob subtilitatem *Aranea*, ob nitorem *Specularis* nuncupatur, & ex ipsa, & crystallino humor pupilla oculi constat. Tertiò, globulum istum fecerunt humor quidam crassior non omnino fluidus, *Vitreus* appellatur, quia vitro liquefacto similis, in quo pupilla innat, & fit tamen, ut aliqua sui parte emineat extra humorem vitreum, sicut si ligneus globulus in aqua immeris existeret. Quartò, sequitur tunica *reticularis* dicta, quod in illa sint multæ venæ, scilicet

prius, & cunctis pervenit ad aliquod perpendiculariter, quam non perpendiculariter, ergo pars medi perpendiculariter illuminata citius illuminabitur, quam alia, ergo successively. Tum 4. in aperiante fenestra, aut, non in insanti, sed successive illuminatur, quia aperiunt, cum fit motus localis, fit in tempore, ergo &c.

Resp. ad 1. assumptum valere, si fieret comparatio in ordine ad mensuram divisibilem, quale est tempus, non in ordine ad mensuram indivisibilem, ut est insans. Ad 2. tunc distantia causamota citius illuminabitur, quam alia, ergo successively. Tum 4. in aperiante fenestra, aut, non in insanti, sed successive illuminatur, quia aperiunt, cum fit motus localis, fit in tempore, ergo &c.

Resp. ad 1. assumptum valere, si fieret comparatio in ordine ad mensuram divisibilem, quale est tempus, non in ordine ad mensuram indivisibilem, ut est insans. Ad 2. tunc distantia causamota citius illuminabitur, quam alia, ergo successively. Tum 4. in aperiante fenestra, aut, non in insanti, sed successive illuminatur, quia aperiunt, cum fit motus localis, fit in tempore, ergo &c.

27 Tertiò dubitatur, num lumen educatur de potentia subiecti. Negativam partem sustinuit Plotinus 4. Ennead. lib. 3. cap. 6. cui liberentur sententiæ Contar. de An. de visione c. 6. nisi Aristotelis auctoritas oppositum reclamaret; ex quo patet apud quosdam Philosophos plus valere auctoritatem Arist. ipsa ratione; probatur autem affirmativa pars, quia si lumen à subiecto non dependet in esse, jam possit in actu diffundit contra Arist. 2. de An. 74. Tum quia accidens omnino à subiecto, cui inheret, dependet in esse, ergo educitur quoque de potentia eisdem, hoc enim est educi, ac dependere in fieri à subiecto, ut diximus in Phys. quod si in conferendo dependet, multo magis in fieri, istud enim inferitur ab illo. Tum quia agens productum aliquid independenter à subiecto, creat illud, ut patet ex definitione creationis, ergo si lucidum producat lumen independenter à subiecto, illud crearet, quod implicat. Nec valet, quod ajunt, assumptum esse verum de qualitatibus proprie lapsis, & materialibus, quia propter consonantiam quod subiecto nata sunt inherere, & de potentia subiecti educi; non de qualitatibus intentionibus, & spiritualibus, quia minorem habent sympathiam cum corpore, quale est lumen, quod si non est nisi præsentia lucidi habens entitatem intentionalem, & spiritualem. Non valet; nam de quacunque qualitate, five materiali, five spiritali, semper est verum, quod in à subiecto independenter producat, talis productio foret creatio. Deinde falsum est, lumen habere proprie esse spirituale, quia est extensum per totum subiectum, licet aliquoties spirituale dicatur comparative ad qualitates magis reales, & sensibiles, ut univocaliter diximus de quacunque specie sensibili disp. præc. num. 56. Falsum etiam est, lumen solum dicere præsentiam lucidi; nam præsentia formaliter dicit respectum, lumen est forma absoluta, præsentia est quid præsupponit productioni luminis; se habet enim ut approximatio agentis passivo, at lumen est forma producta in medio à lucido præsentis; unde potest de potentia Dei absoluta lucidum esse præsentis, & non illuminare medium, quo casu esset præsentia lucidi, & nullum lumen.

28 Dices, forma, quæ educitur de potentia subiecti, etiam recedente agente, dummodo maneat subiectum, adhuc permanet; item requirit in subiecto potentiam transmutativam, & consequenter contrarium susceptivum; lumen recedente lumine evanescit, nec habet contrarium. Tum quia forma, quæ est tota in toto, & tota in qualibet parte, non educitur de potentia subiecti, ut patet de anima rationali, sic est lumen, cum fit spiritaliter, ergo &c. Resp. negando maiorem esse univocaliter veram quoad utramque partem; Similiter ad 2. neg. minor, quia lumen divisibiliter existit in medio, totum in toto, & pars in parte.

Quartò queri potest, num lumen in solodiaphano, & transparenti recipitur, etiam in corpore opaco. Aliqui docent lumen in solo peripico, & diaphano recipi, in opaco vero solum extrinsecè, & per quandam adhesionem, quatenus scilicet illuminat aere, vel aliud diaphanum contiguous opaco, ex qua illuminatione compungitur opacum; hanc dicendi modum probabilem putat Arriaga disp. 4. de An. n. 10. & seq. At Rivus 2. de An. tract. de sensu visus qu. 4. qui Cajet. & Tol. citat, asserit lumen non solum in diaphano, sed etiam in opaco subiectari, & non tantum in externa superficie, hoc enim patet impossibile, sed etiam in partibus profunditatis illi superficie proximioribus.

29 Dicendum est, lumen non solum recipi in peripico, sed etiam in opaco, & non semper secundum aliquam profunditatem, sed quandoque intantum secundum solum superficiem. Quod recipitur in opaco, colligitur ex Scoto 2. d. 13. dum explicat radium reflexum; nam reflexio fit quando occurrit corpore opaco, antequam terminetur virtus adia luminosi, lumen diffunditur in partem oppositam, & eò major fit reflexio, quo corpus opacum est magis politum, ergo lumen intrinsecè attingit corpus opacum, prob. conseq. quia si solum extrinsecè illuminaretur, seu si verè lumen non reciperet in corpore opaco, parum referret, quod

fit magis, vel minus politum, sufficeret enim ad reflexionem quacumque opacitas. Nec satisfacti, quæ ait Arriaga, maiorem investigationem se habere ut conditionem, sine qua non reflecteret lumen; vel colorem, aut corpus politum esse productivum alterius lucis, quando juvat ab alia luce, ideoque fieri reflexionem illam. Primum non valet, quia reflexio in motu locali fit per contactum pileæ resilientis cum pariete impediendo, ergo etiam in illuminatione debet lumen intrinsecè attingere corpus opacum, licet fit conditio sine qua non. Tum quia eodem ferè modo fit reflexio luminis à speculo, & ab auro polito; nam utrobique gignitur lumen primarium, ut dicemus ergo sicut lumen intrinsecè attingit speculum, ita quoque attinget aurum. Nec secundum aliquid veritatis habet; nam ut videbimus, corpus lucidum est illud, quod causat radium rectum, & reflexum; nec apparet quomodo lux possit virtualiter contineri in albedine, aut alio colore, cum fit perfectior.

30 Deinde, quod non necessariò recipi debeat in profunditate, prob. nam licet ut plurimum, corpora opaca, quia sunt versus externas partes rariora, quam interioris, ideoque illuminantur seu canduntur aliquas partes, tamen potest dari corpus aliquid ita opacum, ut sit uniformiter densum tam interioris, quam exterioris, quo casu lumen non possit recipi, nisi in intima superficie, aliter si aliquæ partes possent illuminari, omnes alias quoque illuminarentur, quod est falsum. Nec valet quod in catu corpus illud est porosum, quia ratiō lumen possit per poros illud penetrare. Non valet, quia ex hoc quod pori illuminantur, non ob id lumen penetrat profunditatem opaci, quia pori sunt pleni aere, vel alio corpore raro, quod à lumine quasi penetratur, & circumdatur superficie illius corporis, cujus sunt pori, quare etiam lumen penetrat poros, non tamen profunditatem corporis, sed solum superficiem attingit. Tum quia argumentum urget de parte non porosa mediane inter unam, & alteram partem, quod nonnulli secundum superficiem illuminantur.

31 Dices, Arist. 2. de An. 69. definit lumen, quod fit actus perspicui, quatenus perspicuum est; ergo non potest illuminare opacum, aliter esset actus adus opaci. Tum quia Scotus in 4. d. 49. q. 1. 5. ad 1. clarè aie lucidum luminis esse pervium, seu transparentem. Et tandem, si opacum secundum superficiem solum illuminaretur, jam daretur accidens extensum quoad latitudinem, non quoad profunditatem, quod est impossibile, sicut implicat dari corpus longum, latum, & non profundum. Resp. infra deinde ostendimus, quod licet quædam loca de subiecto secundum unam dimensionem, quo pacto lumen corpus pervium est subiectum luminis, non opacum, hoc enim illuminatur secundum profunditatem. Ad aliud concedimus sequelum, negamus falsitatem, neque paritas urget, quia corpus delecta ratione formaliter includit trinam dimensionem, idèò repugnat esse non profundum, at qualitas, si recipitur in subiecto indivisibili quoad profunditatem, ut in casu esse superficies opaci, non potest non esse indivisibili tali dimensione.

32 Quintò, queritur, num lumen habeat in medio esse reale, vel intentionale; notanter diximus lumen in medio, quia non proprie ponimus dubitationem tam de luce, quam de lumine ut faciunt aduersarii, eorum putant lucem, & lumen esse eisdem rationis, quod tamen esse falsum supra ostendimus, loquimur igitur de lumine à corpore lucido in medio productò, & idem est, ac querere, num lumen fit species visibilis lucis, an vero fit res, quæ videatur, res enim & intentio hic accipiuntur, non quidem, ut res significet ens reale, intentio vero ens rationis, sed prout res significat id, quod est per se objectum potentiæ sensitivæ; intentio vero, ut significat id, quod est ratio quæ potentia lumen percipit objectum, quo sensu denotat speciem sensibilem. Prima opinio negat lucem esse speciem, & habere esse intentionale, sed solum esse reale; ita passim Thomistæ de S. Th. 1. q. 67. art. 3. Complur. disp. 10. de An. q. 1. Joan. de S. Th. 97. art. 2. Tol. 2. de An. qu. 17. Comiba. de Cælo 7. q. 2. & seq. Riv. tract. de visu qu. 2. & 3. Morif. disp. 2. de An. q. 6. Suarez 3. de An. c. 14. Averr. qu. 53. lect. 7. Arriaga disp. 4. de An. lect. 3. dum negat speciem visibilem posse terminare visionem, & alii. Secunda opposita opinio est Æg. d. 2. de An. tex. 76. dub. 2. & 3. Thienensis ibi, Contar. de An. q. de visu c. 5. tribuens luminis esse duntaxat intentionale, quatenus solum est ratio, quæ cognoscatur lux, non tamen quod terminet visionem. Media intentio est Scoti 2. d. 13. utrumque esse tribuens luminis; tam reale, quam intentionale, quem sequuntur præter Scotistas Baconius, & Dur. ibid. Zab. lib. 1. de visu c. 6. Piccol. lib. de sensu visus c. 8. Burid. 2. de An. q. 17. nec multum discrepant Cajet. & Banus p. qu. 67. art. 3.

33 Dicendum est, lumen primarium esse speciem visibilem lucis, ipsum tamen videtur per lumen secundarium tanquam per propriam speciem; ita Doctor cit. & prob. primò, quod lumen primarium fit species lucis, illud, quod possum supra sensum non impedit sensationem, sed potius facit devenire in cognitionem alterius è direçtò oppositi, est species visibilis illius, tale est lumen primarium respectu lucis, ergo &c. Major prob. quia sensibile possum supra sensum impedit sensationem 2. de An. 73. & patet de specie in speculo, quæ in oculo recepta non impedit visionem; imò per ipsam oculum videtur objectum, min. etiam patet; nam si corpus lucidum diffundendo radios per medium imprimi in oculo lumen, tantum abest, quod radius luminosus impressus impediatur visionem, quod potius per illum oculum conspicitur corpus lucidum, &

si radius ille non imprimeretur, nunquam oculus videret lucidum, ergo lumen erit species illius, habet enim omnia munera speciei visibilis, nec alia species visibilis apparet representativa lucis. Si dicas, hoc esse speciale luminis, quod oppositum supra sensum invenit, non impedit alterius visionem; Vel quod lux non media specie, sed ipsa videtur; Non valet, quia condictio querit de nomine, si enim lumen est ratio videndi aliud scilicet lumen, per lumen enim primarium videtur lux, jam dici poterit species; & abique ullo fundamento alterius lucem sine specie videri, cum verè lux in oculo imprimat radium luminosum.

34 Confirmatur ratione Scoti, quam tangit s. Met. qu. 7. si lumen non esset species lucis, sequeretur, quod si duo lucida applicarentur eidem medio, non duo lumina, sed unum intensius producerent, sed hoc est falsum, ergo &c. sequela prob. quia formæ, quæ natae sunt intendi, & remitti, si in eodem subiecto concurrunt, faciunt unam intentionem, ut patet de calore, qui si alteri calori additur in eodem subiecto; efficit calorem intensiorem, at species visibiles in eodem medio non coeunt in unam perfectiorem, puta si in eodem medio essent species duarum albedinum, non integrarent unam speciem perfectiorem, ratio est, quia impossibile est, quod per eandem speciem magis intentam videatur simul, & diffinè magis, & minus intentam, sed oculus per species videt diffinè illa duo alba, licet unum sit intentum, alterum remissum, ergo non per eandem speciem intensiorem, sed per duas omninò diffinè; si igitur lumen non esset species duo lumina deberent unum intensius constituere, falsitas prob. quia si essent duo lucida aliquantulum inter se distantia eidem medio applicata, in quo extaret columna, vel aliud corpus opacum, hæc duo lucida daretur umbras oppositas causarent, ut patet experientia, ergo quodlibet productum lumen diffusum, patet conseq. quia umbra est privatio lucis, ergo si sunt due privationes, erunt duo lumina. Tum quia si tres lucerne illuminarent medium per aliquod foramen, cui essent applicate non simul, sed in diversis locis existentes, & non in directum, illuminarent medium per tria lumina diffinè; & non quælibet illuminaret partem sibi directè oppositam, ergo etiam in illo foramine lumina non essent inter se unita, ut unum perfectius integrat.

35 Resp. ex hoc non argui discretionem luminum in medio, sed solum intensiorem, & remissionem, ita ut ibi fit umbra, lumen fit remissum, eo quod magis agens ibi agit; ubi non est umbra, ibi fit intensus propter geminam actionem; similiter in alio casu, in foramine illo lumen est intensius, quia tres actiones ibi exercentur, in tribus partibus partis lumen est remissum, quia in qualibet parte una est actio illuminativa.

Contra; nam flumen esset qualitas realis alterius ejusdem rationis productiva, ut sustinent aduersarii; licet illa parte, ubi est umbra, reperitur lumen remissum, at tamen lumen extensum in partibus hinc inde circumstantibus deberet progressu temporis eamque se diffundit, etiam ubi est umbra, ut patet de calore, qui nequit pervenire, si ergo lumen nunquam diffunditur, & solum à lucido in directum proicitur ad modum specierum visibilium; non est, cur rationem speciei denegemus luminis, eo vel maxime, quod cum speciebus convenit in omnibus proprietatibus, tam in productione, quam in conservatione, & representatione lucis, & si oculis supponitur lumini, statim conspicit lucidum.

36 Secundò, quod lumen secundarium (quale est illud, ubi est umbra) fit species luminis primarii, ita ut verè lumen primarium terminet visionem, & consequenter non solum fit intentio, sed etiam res; prob. à Doctore, qui per lumen secundarium verè conspicimus primarium, non enim tunc videmus lucem solis v. gr. sed lumen à sole productum, dummodo sit ad aliquod opacum terminatum; hoc namque convenit omni speciei visibili, quod scilicet non solum fit intentio, veri ratio videndi aliud, sed etiam in se ipsa possit per aliam speciem videri quando est ad opacum terminata, ut patet, cum radius pertransit vitrum cororatam, apparet color in pariete, qui color est species coloris vitri; nam si oculus illi supponeretur, videretur vitrum; movetur quoque ad motum vitri. Ergo casu non videretur objectum in se, sed ipsa species, quia diffusio illa fieret solum ad oculos, & luminis, ubi est umbra, non fit ad objectum, vel à lucido, sed ab ipsi specibus, & lumine primario ut dicemus num. 44. Speciem autem habent repræsentare id, ad quod producitur.

37 Contra prædicta arguitur primò, quod lumen non habeat esse intentionale. Tum quia species nequit causare effectum materiam, neque medium denominat; lumen utrumque facit, causat calorem, & aereum illuminatum denominat; species non est res viva, sed ratio videndi; lumen autem videtur. Tum 2. in tenebris existentes videmus lucem à longe, non per lumen, quia nullum lumen ibi datur, ergo species lucis non est lumen, sed aliquid aliud. Tum mihi 3. modis essendi naturalis, & intentionalis sunt superioris, & inferioris ordinis, valdeque diversis, ergo nequeunt eidem luminicōturi, argo nec species coloris non odoratur, species fauces non gustat Solis, aut lucis, iam ex quacunque parte medi illuminati possit videri Sol ab oculo in quocunque situ existente, etiam è regione ab oculo non possit; nam oculus habens speciem objecti, etiam à ergo existentis; necessariò illud videt; hoc autem est contra experientiam, & Belluti. De Anima. Tom. III.

rientiam. Tum 5. res intentionalis non est per se in genere, & directè propter esse diminutum, quod habet, sed lumen est in tercia specie qualitatis, ergo &c.

38 Resp. ad 1. negando assumptum, quia & species solum valde intentè alterant sensum auditus, & si essent nomina imposita, verè denominarent medium; sicut illud informat; species quoque licet sit ratio videndi, potest esse res viva, quia entitatem aliquam realem habet, ut patet in exemplo coloris in pariete; ita Doctor cit. Ad 2. in tenebris dari quoque aliquod lumen utque ad oculum multiplicatum, quod licet non sufficiat ad illuminandum pericetè medium, satis tamen erit ad causandam visionem lucis vide n. 89. Ad 3. neg. assumptum quia eadem entitas respectu unius dici potest intentionalis, quatenus est ratio tendendi in illud, & respectu alterius potest dici realis, quia cum sit in se ens reale, poterit terminare sensationis actum; dat exemplum Scotus de signo, quod secundum D. Aug. lib. 1. de Doctr. Christi. c. 1. est res, & signum, & tamen dicitur distinctum à re, eo quia in hac distinctione rei, & signi, res lumen pro illo ente, quod nullo modo est signum; fit in hac distinctione intentionis, & rei, res accipitur pro eo, quod nullo modo est intentio; licet intentio quoque fit res; & ad paritatem illam de speciebus aliorum sensum, quamvis admitteretur assumptum, eo quia species illæ, possent poni merè intentiones (quod tamen in speciebus soni est falsum) negatur paritas de speciebus visibilibus, quod licet visus est perfectior cæteris sensibus, ita species visibiles sunt alius sensibus speciebus perfectiores, & consequenter possunt esse quoque sensibiles; tum quia habemus experientiam in his speciebus, non in aliis. Ad 4. procedit ex falso intellecto opinio Scoti; ac si assereretur quodlibet lumen esse speciem lucis, tunc enim verè urgeret argum. at Scotus solum lumen primarium docet esse speciem lucis, ideoque non hoc lumen adesse in oculo, nunquam Sol, vel lux extineretur. Ad 5. negatur major, quia sicut intentio est verè ens, ita habet suum genus, & differentiam; imò omnes species intentionales sunt in tercia specie qualitatis. Omittimus rationes Suarez, quæ fundantur in hoc, quod lumen non fit species, quia est visibile; hoc autem non officit.

39 Secundò arguitur, quod non sint duo lumina in medio à duobus lucidis causata, sed unum, & consequenter, quod lumen illud intensius non fit species; assumptum autem probatur, quia lumen à pluribus lucernis productum perfectius illuminat medium, clariora, & magis visibilia reddit objecta, remotius proicitur, quam lumen unius lucernæ, ergo est intensius, patet conseq. quia si essent duo lumina diffinè, non producerent perfectiores effectus, nec remotius accederent, unaqueque enim lucerna illam solum distantiam illuminaret, in quam possit ex se agere sine alia. Tum 2. nulla potest assignari differentia inter lumen productum à duobus lucernis, quarum quælibet fit productiva luminis ut duo, & inter lumen productum ab una lucerna productiva luminis ut quatuor, ergo sicut illud est unum lumen intensum ut quatuor, ita etiam illud lumen. Tum 3. lumen procedit à lucidis uniformiter difformiter, ergo quo lumen productur remotius, eo intensius est in partibus proximioribus lucernis, sed lumen trium lucernarum longius jacitur, quam unam tantum, ergo etiam erit intensius prope ipsas, quam si ab una sola efficeretur. Tum 4. si que intentum esset lumen ab una lucerna, acque à tribus, lumen ab alitis lucernis productum esset otiosum, quod nunquam natura permittit; ita argumnt Suar. disp. 8. Met. lect. 9. & Ar. 1. de Gen. 4. 43. lect. 2. Tandem duo ignes non producunt duos calores, sed unum intensiorem, ergo idem de lumine dicendum.

40 Resp. hæc argumenta non solum ostendere idem lumen produci à pluribus lucernis, sed etiam eadem speciem intensiorem produci à pluribus coloratis eisdem rationis; nam plures arbores perfectius videtur à longe, & remotius, quam una arbor, si plura vitra colorata exponerentur radiis solaribus perfectio enim colorum causantur in pariete, quam unam vitrum, & sic de aliis, hoc tamen de speciebus non concederent; quapropter difficultas est communis; imò dicitur ex illis perfectioribus effectibus, qui habentur à lumine causato à pluribus lucernis, non necessariò gigni debere intentionem lumen, sed solum quod sint plura lumina diffinè; ratio est, quia effectus illi sunt æquivocè causati à lumine, & una ex proprietatibus agentis æquivoci est, quod possit agere in simile, & intendere effectum intensiorem seipso, ut diximus disp. 2. de Gen. q. 1. verum est, quod in effectibus univocis valet arguere ab intentione effectus ad intentionem causæ, & si effectus est unus, & intensus, debet assignari causa æque, vel magis intentæ, & non sufficit, quod dentur plures causæ partiales remissiones, scilicet à calore productus est intensus ut duo, non sufficit, quod dentur duo calida ut unum, sed necessariò debet dari calidum intensum ut duo pro causa; at si effectus æquivalens, ex intentione effectus potest inferri, vel causa æquivalens, vel plures causæ remissionis, puta si impellus causatus est, vel à duobus gravibus ut unum, eo quia agens æquivocum potest agere in simile, & hoc est valdè notandum in hac materia, & à nemine, quem viderimus, observatum. In proposito sunt duo lumina diffinè à duobus lucernis producta æquivocè, & cum effectus luminis fit reddere medium clariora, res coloratas visibiles, & immutare potentiam ad visionem lucis, qui omnes sunt effectus æquivoci, sequitur, quod si plura adint lumina in medio, perfectius medium illuminabitur, res coloratas perfectiores species producent, & potentia perfectius immutabitur; solum dubitari possit de distantia majori; ad quam pertinunt plures

lucernæ, non una solum; sed ad hoc satis fecimus disp. præced. nu. 91. eadem enim difficultas de pluribus lucidis, ac de pluribus corpusculis à longè vicis. Ad 2. ad hæc differentia, quod quando est lumen productum ab una lucerna, non nisi unica caulatur umbra, quando verò sunt plures lucernæ, plures efficiuntur umbræ. Deinde et nonnulla apparet differentia quoad sensum, ratio verò concludit esse diversa lumina, quia habent diversa representata. Ad 3. solum concludit illa lumina esse intentione propè luminosa, quam remotè. Ad 4. neg. sequela; nam quævis non efficiant illa lumina unquam, lumen secus, causant tamen perfectionis effectus. Ad 5. neg. paritas, quia ut diximus disp. præced. nu. 88. & 92. adhuc ut species evadat interior, cum sit imago objecti, non sufficit, quod plures sint in eodem subiecto, eisdem rationis, sed requiritur quoque intentio objectiva, quod in aliis qualitatibus non exigitur.

41. Tertio, arg. ex Arriaga, quod species nullo pacto possit videri, sed semper obiectum conspicit ab oculo, etiam in casu illo ruboris viri per radium in pariete cauti. Tum quia species non est similitudo formalis objecti, nec eisdem rationis cum illo, ut diximus disp. præced. q. ult. unde species rubri non est rubra formaliter, ergo quod videtur in pariete, non est species, sed ipsum obiectum. Tum 2. si rubor ille esset species, non obiectum, sequeretur, quod species in oculo recepta impediret visionem alterius contrarii, quod esse falsum; sequela, quod rubor ille in pariete videtur non magis opponitur alteri colori contrario, quam ipse rubor viri, ergo sicut ille postius super sensum impediret visionem alterius, imò omnia rubra faceret apparere, idem de specie esse dicitur. Tum 3. si per leve foramen lumen ingrediatur in obscurum cubile, & excipiat in charta, intrant etiam species arborum, hominum, &c. eisdem ratione, tum & colores vides inspicimus in charta, imò in quolibet puncto chartæ sunt species de toto fere objecto, eo quod ex quolibet puncto possunt duci rectæ linee ad quemcumque ferè partem objecti, ergo si species videtur in charta, deberent in quolibet puncto videri species de omnibus partibus objecti; quod est contra experientiam. Tum 4. in speculo non species, sed obiectum videtur, ergo in pariete non species, sed ipse rubor viri conspicitur.

42. Resp. ad 1. & 2. commodius dicemus art. seq. num. 63. dum naturam coloris explicabimus. Ad 3. neg. conseq. quia species non sunt similitudines formales objecti, hoc est eisdem omnino naturæ, neque similitudines objective, & media cognita, ideoque diversa est omnino visio, quæ fit de objecto mediis speciebus, & quæ fit de ipsis speciebus mediis aliis, illa videtur obiectum, ista videtur species, quæ sunt alterius rationis ab objecto, nec eodem modo le habent ut objecta cognita, & ut rationes cognoscendi, unde concedimus, videri omnes species, quæ sunt in charta, non tamen omnes partes objecti, quia illas non repræsentant, nisi quando le habent ut rationes cognoscendi. Ad 4. concedimus cum Scoto 2. d. 13. E. & d. 10. qu. 9. in fine in speculo immediate videri rem ipsam, non species illius, quamvis à Comib. & Rubio citetur pro parte opposita, imò P. Vulpes p. d. 10. art. 2. Doctorem trahit in oppositam sententiam, verò tamen ipsius sunt ita clara, ut nullam admittant dubitationem; ratio huius est, quia id, quod videtur in speculo, sæpe remotius à nobis apparet, quam ipsum speculum, at verò si species ipsa videretur, non debet apparere cum illa profunditate, sicuti quæcumque imago in speculo picta non apparet, nisi eadem cum speculo distaret; Præterquamquod species, vel non producit, nisi in superficie speculi, vel non nisi in profunditate viri transparenthe: tum quia imago in aliquo subiecto depicta potest esse quocumque situ videri, non autem id, quod in speculo cernitur, nisi quando quis est in linea reflexionis, ut dicimus: tum quia id, quod videtur in speculo, sæpe non percipitur abis, quires enim videre non possunt, licet speculum sit valde propinquum, quod si ocularia adhibeant, videbunt obiectum remotum vicinitate speculi non immutata, adiunt tamen contra hanc positionem dubitationes aliquæ, quas art. ult. dissolvetur; ex hoc autem non debet inferri in qualibet reflexione videri rem in se, sed quandoque visionem terminari ad ipsam speciem, ratio est, quia non quælibet species reflexa caulatur ab objecto immediate, nisi propria, & perfecta reflexione, ut mox dicemus, ideoque quando obiectum est causa utriusque immediate, per utramque videtur obiectum, quando verò est causa speciei directè productæ, non autem illius, quæ quasi reflexe producit, sed hæc à primaria specie caulatur, tunc per primam videtur obiectum, per secundam cernitur prima species.

43. Sextò, dubitari potest, num omne lumen producatur immediate à corpore lucido, an verò unum lumen ab alio producat, & idem dubium moveri potest de qualibet alia visibili specie. Ad quod breviter dicimus supposita distinctione triplicis radii recti, reflexi, & fracti, ac duplicis reflexionis propriæ, & improprie assignata disp. 2. de Cælo n. 162. quod causa immediata luminis recti, fracti, & reflexi propria reflexione est ipsum lucidum, luminis autem reflexi improprie reflexione est lumen à lucido productum; ita Scot. in 2. cit. prima pars per de lumine recto ex dictis disp. 2. de Gen. 4. ubi determinavimus agens agere immediate in tota sphaera activitatis, ergo dum lucerna v. g. illuminat aerem, immediate producit lumen in toto aere illuminato, & non unum lumen ab alio lumine produceret, videbi. Deinde, quod lumen refractum produceret, etiam à lucido immediatè, prob. quia per tale lumen videtur immediatè lucidum,

species autem est representativa illius, à quo caulatur; tum quia agens, dum non est propria virtus exhausta, agit quantum potest vinci, adhuc agit, licet aliquid retardetur, ergo producit lumen refractum esse ipsum lucidum, prob. conseq. quia lumen refractum est, quando occurrit medium alterius dispositionis, & refractum est, quando occurrit terminatur virtus lucidi, ergo poterit et diaphaneitatis, antequam terminetur virtus lucidi, ergo poterit reflexum propria reflexione caulatur etiam à lucido, prob. tunc enim fit propria reflexio, quando lumen reflectitur à corpore terso, & polito, nec fit ad omnem loci partem, sed ad illam tantum, quæ est opposita angulo incidentiæ, puta si radius incidentis fiat cum corpore occurrente angulum rectum, reflexio fiet per eandem lineam radii incidentis; si verò fiat angulum obliquum ex uno latere, reflexio fiet per lineam obliquam oppositam ex alio latere, unde res exillens versus similitam partem speculi, non videtur, nisi à parte opposita; nunquam igitur caulatur hæc reflexio versus omnem partem, ergo causa huius reflexionis est ipsum lucidum, omnem partem, quia si lumen reflexum fieret à lumine recepto in speculo, vel oblatulo, non fieret reflexio ad unam partem tantum, sed ad omnem differentiam situs, quia omne agens multiplicat se sphaericè, vel hemisphaericè. Tum quia per hanc radium immediatè videtur ipsum lucidum, ut patet. Tum quia virtus agens non est terminata.

44. Ex quo patet secunda pars, quod scilicet causa productiva luminis reflexi improprie reflexione fit lumen primum à lucido corpore productum; nam improprie reflexio luminis est, cum oblatulo non est terium, nec politum, unde non fit reflexio luminis eisdem rationis cum primario, nec ad unam partem solum, sed ad omnem situs differentiam, ergo non nisi lumen illud à lumine primario fiet; tum quia per lumen secundarium non ipsum lucidum videtur, sed lumen primum à lucido productum, quia hæc duo lumina sunt alterius omnino rationis, & secundum est species primi; tum quia hemisphaericè diffunditur de lumine primario, quod est signum esse ab illo productum. Ex quo colligi potest, quod quando videtur color viri rubri in pariete, species usque ad oculum diffusa non est radius reflexus proprie, & immediatè à colore viri caulatus, sed est alia species à priori existente in pariete cauta, qua diffunditur etiam omnem partem; Quod line fundamentum, & gratis negat Arriaga disp. 4. num. 13.

45. Dices, cur non fit semper propria reflexio? Ad hoc dicimus, quia ad hanc requiritur, quod oblatulo sit politum, & tersum; cur autem requiritur hæc conditio, non potest reddi sufficiens ratio, nisi experientia ipsa; potest enim dici, quod in corpore non polito propter inæqualitatem superficialis radii directus veluti absorbetur, & in cavitatibus illis discontinuatur, hinc non potest reflectere, ut patet etiam in reflexione pilæ, quæ sinecaat in corpus molle, non rellit, sed impetus ille in illa molliè extinguitur, & amittit vires reflexionis. Dices etiam, cur lumen secundarium non amittit vires reflexionis. Dices etiam, quod solum quod differant seponitur eisdem rationis cum primario, & solum quod differant secundum magis, & minus? Resp. hoc deduci ab ipsa experientia; nam videmus maximam differentiam inter lumen primum, & secundarium etiam in ipso confinio utriusque luminis, quod non eveniret, si essent eisdem rationis, non enim est probable, quod agens aliquod agat intensissime in certa spatii, & immediatè post agat valde remissè, sed debet agere uniformiter difformiter, ac proportionaliter remittit actionem iuxta distantiam partium spatii, ergo si hæc lumina essent eisdem rationis, certè Sol illuminans hanc partem parietis intensè, non illuminaret partem immediate sequentem tam remissè; tum quia species est semper alterius rationis ab objecto, quod repræsentat; tum quia si esset eisdem rationis, vel unum esset alterius productivum, vel utrumque à Sole; si primum, cum quodlibet agens invocum sit progressu temporis in aliqua sphaerula productivum effectus, si non eisdem intentionis, saltem valde similis, debet primarium lumen in parte propinquo intendere secundarium iuxta partem intentionem, aut valde similem, quod non experimur; si secundum eadem ratione Sol debet secundarium intendere iuxta, vel propè intentionem primari, quod nec etiam apparet, ergo dicendum hæc duo lumina esse omnino alterius rationis.

46. Septimò, dubitari solet, num lumen dependat à lucido non solum in fieri, sed etiam in conservari, quod potest quoque exponi de aliis visibilibus speciebus. Quia insunt species saltem tantisper hinc objecto conservari posse, quos citavimus disp. præced. num. 95. idem etiam asserere debent de lumine, & speciebus visibilibus, imò de illis præcipue loquantur; nam probant exemplo visionis, si quis enim multum aspicat ad unum colorem, clausis oculis aliquo tempore eundem colorem adhuc intueret, imò ipsum cernit in aliis objectis; idem contingit, si quis alpexerit Solem, vel cancellos luce persufos: item si virga ignita gyreut in orbem, videtur circulus igneus; etiam ubi ignis non est, quod non potest referri, nisi in specie ignis existentem in oculo; hinc aiebat Arist. lib. 2. de infortis cap. 2. de An. 138. *Aetherius visibilibus insunt sensus, & imaginatio in ipsi sensoris*, idem etiam docet D. Aug. 11. de Trin. cap. 2. Nec valet quorundam responso, hoc evenire, non quia revera videatur illa objecta, sed ex nostra imaginatione; nam ex illis visibilibus sit tanta impressio in sensu interno, ut appareat nos exteriorius videre, quæ solum interior cogitamus, ut evenit in dormientibus, & phræneticis, nec potest hæc imaginativa potentia

statim corrigi à ratione, quia voluntas nostra non habet supra illam plenam, & dispositum dominium. Non valet, quia licet hoc totum locum habent in phræneticis, & melancholicis, qui multa sibi videntur videre, quæ non vident, frustra tamen imponitur hominibus sapientibus, nullique vitio obnoxii; potest enim voluntas saltem per tantillo temporis errorem istum imaginationis corrigere, quod tamen non fit, durat enim talis visio, velimus, nolimus donec species sentim evanescant, ut observavit Valquez p. 1. diput. 38. & quod voluntas non habet servavit dominium, solum infer, quod non possit absolute, & totaliter imaginationem avertere, non tamen, quod pro aliquantula mora non possit alio transferre imaginationem, ut experimur in quolibet alio actu. Et tandem hoc ipsum probat proprietates lapidis Bononiensis, qui, ut monimus disp. 2. de Cælo n. 155. & 156. luminis expoliatus, splendorem concipit, & tanquam carbo accensus erudit, sed deinde paulatim evanescit, qui splendore alud non erit, quam lumen productum ab alio lumine, & consequenter species quædam.

47. Verum licet hic dicendi modus sit satis probabilis, probabilior tamen est opposita opinio, quod lumen, & quælibet alia species visibilibus ab objecto externo producta dependeat in fieri, & conservari ab objecto; ratio est, quia quæ non pendet in conservari, non statim ad remotionem objecti cessant, sed aliquantulum persistunt, & si incipiunt destrui, hoc fit paulatim, non subito, ut patet in impulsu, & habitu secundum aliquos, lumen autem ad remotionem lucidi statim destruitur, nec paulatim persistit in aere, similitur omnis alia species; Neque exemplum à oculo offendit ipsum lumen permanere in oculo; quia si adhuc extaret, non possit videri, nam tunc non haberet rationem objecti, sed potius esset ratio cognoscendi; tum quia etiam si videri posset, deberet conspici in majori intentione, nam lumen illud, quod videtur, etiam notabili tempore durat, & ferè infensibiliter remittitur, ergo non possit remoto lucido statim ad tam remissum gradum pervenire, qualem experimur habere, dum primò claudimus oculos, ergo aliquid distinctum erit à specie lucis in oculo cautata; id ipsum offendit exemplum de lapide Bononiensi non urgere. Tum, quia, deberet assignari ratio, cur solum in oculo persistat lumen, non tamen in aere, vel aqua, aut alio percipuo, in quo validissima actione imprimatur à Sole.

48. Quapropter dicendum est cum Maitone in prol. sent. q. 19. à lumine, alique visibilibus speciebus alterari organum vitus, itaut quandoque à vehementi luce nimium incalcat, imò rarefiat, & quali ebulliat, ex quo fit, ut magna spirituum animalium copia concurrat, & eo major, quo vehementius imprimatur species in oculo, in quibus spiritibus caulatur à lumine, & speciebus visibilibus alia species profensus internis, quæ sunt de genere permanentiam, & vel ibi, vel alioque alie confundimur in tuentur ab oculis, & quia sunt exilis naturæ, & tandiu durant, quandiu spiritus illi permanent in oculis; & hæc species à Scoto p. d. 3. q. 4. G. appellantur ex D. Aug. cit. reliquæ vitæ; de his etiam loquitur Arist. cit. sed præcipue intelligi debet de actibus phantasiæ. Eodem modo dicendum est ad exemplum lapidis Bononiensis, scilicet à lumine aeris caulatur lumen aliud distinctum de genere permanentiam aliquid, quod tamen deinde paulatim definit; & in hoc sensu intelligendum est, quod disp. cit. de Cælo dixerimus species objecti fortiter impressas amoto objecto aliquantulum durare.

49. Urgetur tamen adhuc potest exemplo virgæ ignitæ, in hoc enim casu non possumus dicere à speciebus ignis imprimi aliquas alias species in oculo permanente, quibus oculis deinde percipitur ignium circulum. Etenim si hæc esset causa, sicut species productæ sunt debilitior, & imperfectior naturæ, deberent representare remissionem splendorem, quam fit in re extrà, ut experimur, quando clausis oculis percipimus Solem, vel colorem alium, & tamen circulus ille ignitus eodem modo conspicitur, & in tali intentione, ac si verè existeret à parte rei, tum quia in hoc casu si oculos claudimus, vel avertimus, non videmus amplius circulum ignitum, ergo non dantur in oculo species illæ productæ. Aliqui respondent, permanere nonnulli visionem in oculo, moveret, apparet, ac si verè daretur simul circulus igneus, & virga simul esset in toto circulatione. Verum hæc responso examinatipre disp. seq. 11. num scilicet dari possit visio intuitiva, quæ non terminatur ad obiectum exillens ut fit.

50. Melius ergo dicitur cum Mair. citat. & Rubio, quæst. 2. prol. art. 3. (hic tamen etiam amplectitur præcedentem solutionem) revera oculum non videre, nisi virga ignitam successeivè motam, sensum verò internum judicare esse circulum ignitum, nam propter velocem motum circulare caulatur à virtute ignita vires ordinatim, ac si verè esset circulus igneus, quæ visiones, cum sint valde confusiles, & confusiles caulatur propter velocitatem motus, iudicantur à potentia superiori, in qua simul fit species ipsarum, ac si essent simul, & igniti circuli, unde vitus verò lolum percipit virgam ignitam circulariter, & successeivè motam, circulus verò ignitus est obiectum superioris potentie erroneè iudicantis. Dices, etiam oculum percipit circulum igneam simul, in ergo non solum est in potentia superiori, led etiam in oculo. Negatur antec. visum enim non absolute percipit circulum, aliter non cerneret motum, sed per-

cipit virgam circulariter, & successeivè motam, quod patebit, & quis adverteret differentiam, quæ est inter visionem igniti circuli permanentis, non enim eodem modo le habet oculis hic, & ibi, quod est signum in visione virgæ verè non percipi ab oculo circulum ignitum.

51. Tandem explicanda erit definitio luminis tradita ab Arist. 2. de An. 69. dum dixit, *Lumen est actus percipui secundum quod percipuum est*; quod percipuum ante definitur dicens, quod fit visibile non secundum se, ut simpliciter dicam, sed propter externum colorem; quare, ut luminis definitionem percipiuis, prius explicare debemus definitionem percipui.

Percipuum idem est, quod transparentis, & luminis receptivum; etque triplex; vel est percipuum secundum totum, & hoc dicitur omnino interminatum, quia nullo modo terminat visionem, ita se habent Cæelum, ignis elementaris, aer, aqua, & quedam mixta ex his, ut vitrum, crystallus, &c. licet adhuc hæc differant secundum magis, & minus; ista percipua videri non possunt, nisi ab aliquo opaco terminentur; aliud est percipuum, quod secundum magnam partem penetrat à visu, non secundum totam profunditatem, & hoc est adhuc interminatum, quia non est à nobis assignabilis terminus nostram visionem terminans, sunt omnia ferè corpora lucida, & quidam lapides preciosi: aliud tandem percipuum est, quod secundum extremam superficiem penetrat à visu, & hoc dicitur terminatum, quia verè terminat nostram visionem, ut sunt omnia corpora opaca. Quando igitur Arist. definit percipuum, locus est de primo solum, non de aliis, quia locus est de illo, propter intervi visioni tanquam medium videndi; & ait non esse secundum se visibile, sed per externum colorem, ubi per externum colorem lumen intelligit; sumpto colore lato vocabulo, & patet, quia volens explicare, quoniam sit color ille reddens percipuum visibile, & in actu, subiungit definitionem coloris; ex quo patet, nec omne percipuum secundum totum diaphanum definitur, sed quod ex le non est lucidum, unde ignis in propria sphaera, si ponatur lucidus (de quo disp. 4. de Cælo num. 15.) non comprehenditur sub hac definitione, modo sub tenebra, ut declarat text. 72. Dicitur autem percipuum visibile, quando est illustratum, quæ nos videntes aliquid opacum intra percipuum, hoc etiam per accidens videre dicimus. Dices, etiam opacum est visibile per externum lumen. R. opacum præter lumen externum habere in se aliam rationem visibilitatis, quæ est color, unde est per se visibile, ac totaliter diaphanum nullam habet colorem, & solum à lumine redditur visibile; idcirco in definitione de percipuo fit mentio tanquam de principaliori.

Ex quibus patet definitio luminis, quod fit actus percipui, ut sic, nam sicut albedo est actus albi reddens corpus actus album, ita lumen est actus percipui, ut sic, idem quatenus est capax luminis, & per lumen dicitur actu percipuum, & transparentis, sine lumine est solum in potentia.

ARTICULUS III.

De colore.

52. IN colorem visione, & varietate certum est, pulchritudinem univèrse externam magna ex parte consistere, idcirco investigatio naturæ, & quidditatis ipsorum est maxime Philosopho digna, ac necessaria. Et quidem quoad veritatem spectat, innumerabiles sunt colorum species, non solum quia, quodlibet ferè corpus proprium sibi vindicat colorem; verum etiam quoniam ex varia ipsorum mixtione novæ ferè insurgunt species. Atamen septem numerari solent principales species, ad quas cæteræ tanquam ad genera subalterna reducuntur, quarum duæ sunt extremæ, Album scilicet, & Nigrum, dicuntur extrema, quia in genere colorum maxime distant; medium est Viride, quod æquè videtur distare ab extremis; alie quatuor sunt species, duæ inter album, & viride, scilicet Purpureum, seu Croceum, & Cæruleum, seu Citrinum, alia duæ assignantur inter viride, & nigrum, & sunt Purpureum, & Rubrum, licet secundum aliquos, & quidem satis probabiliter, hæc duo saltem quod ad aliquas species ad hæc reducibiles videantur potius mediare inter album, & viride. De his igitur coloribus primò investigabimus causas effectrices, deinde causas formales, seu naturam, & quidditatem. Tertio, causam materialem, & subjectivam, & tandem definitiones ab Arist. assignatas explanabimus.

53. Ut assignetur causæ colorum effectrices, multum differant inter se Philosophi; nam Zamb. lib. 1. de vitæ c. 2. distinguit de coloribus, quod quidam sunt veri, & reales, alii apparentes, & spirituales; Colores veros, ait, non generari ex primis qualitatibus, quia & in Cælis reperiuntur, à quibus longè abundat primæ qualitates, sed potius ex varia mutatione percipiuitatis; nam percipuum illud dicitur, quod est per vitium, nec terminat visum propter tenuitatem partium, si igitur percipuum incalescit, visum terminabit, & in superficie loco percipiuitatis habebit colorem, quo movebit, & terminabit visum; condensatio autem ista, vel fit absque admixtione alterius corporis, sed solum ratur mutatur in densum, & hic modus locum habet in cælestibus, unde altra differant à Cælis in densitate, ideoque sunt colorata albedine splendenti, seu luce; Vel fit non per solum condensationem, sed per admixtionem quoque opaci, quomodo accidit in sub-